

Trøndelag fylkeskommune
Trööndelagen fylhkentjielte

HANDLINGSPROGRAM 2024-2025

Politisk sluttbehandling høst 2023

DAHKOEPGRAMME 2024–2025

Regional plan for kulturmiljø i Trøndelag 2022-2030

Regijonale soejkesje kultuvrebyrjesidie Trööndelagesne 2022-2030

1. Innledning

Handlingsprogrammet følger opp kulturmiljøpolitikken vedtatt i Regional plan for kulturmiljø i Trøndelag 2022–2030. Til regional plan hører også vedlegget Mangfoldige Trøndelag. Mangfoldige Trøndelag består av en oversikt over regionalt og nasjonalt verneverdige kulturmiljø, kulturlandskap og fartøy.

Handlingsprogrammet består av tiltak som bidrar til å svare opp målene i regional plan. Handlingsprogrammet gjelder for to år av gangen. I henhold til plan- og bygningsloven skal fylkeskommunen vurdere behovet for rullering hvert år.

I tillegg til disse tiltakene utgjør fylkeskommunens daglige drift med saksbehandling og utviklingsarbeid en vesentlig ressurs i å nå målene med bevaring og utvikling av kulturmiljø av regional og nasjonal verdi. Det samme gjelder kommuner og andre aktører på kulturmiljøfeltet.

2. Sentrale tema i denne handlingsprogramperioden

Urfolk, nasjonale minoriteter og andre minoriteter – Sannhets og forsoningskommisjonens rapport

Proessen med handlingsprogrammet viser behov for mer fokus på synliggjøring og inkludering av urfolk, nasjonale minoriteter og andre minoriteter og deres kulturarv i det regionale kulturmiljøarbeidet. Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport *Sannhet og forsoning – grunnlag for et oppgjør med fornorskingspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner* av 1.6.23, bekrefter dette og peker på tiltak som er nødvendige for forsoning. Rapporten påpeker at befolkningen generelt har manglende kunnskap om urfolk og nasjonale minoriteter og at økt kunnskap *i seg selv* kan redusere risikoen for diskriminering og hets. Bred formidling av faglig solid kunnskap om gruppene kan bidra til å redusere stereotypier, fordommer og negative holdninger, og samtidig bøte på opplevelser av usynliggjøring og neglisjering og slik legge til rette for at gruppene selv gjenoppdager sin bakgrunn (s. 651 i rapporten). Fylkeskommunen vektlegger derfor denne tematikken i handlingsprogram 2024-2025.

Høringsinnspill til handlingsprogrammet pekte på at:

- Synliggjøring av merkedagene til de ulike gruppene er både et enkelt og symboltungt tiltak for synliggjøring
- Seksjon kulturminner bør løfte disse gruppene i sine møter med kommunene (kommunemøtene)
- Behov for mer kunnskap om minoritetenes kulturminner og kulturmiljø. Få materielle spor skyldes delvis flere av gruppenes nomadiske livsform, men også risikoen for forfølgelse fra myndighetene dersom man etterlot seg spor som kunne knyttes til minoritetens kultur. Innspillet tas med inn i revisjon av Mangfoldige Trøndelag, jfr tiltak nr. 3 i handlingsprogrammet.
- Spørsmål om bruk av andre arenaer i fylkeskommunen til å formidle kunnskap om minoritetene, for eksempel gjennom Vrimmelfestivalen. Innspillet er videreformidlet til ansvarlige for Vrimmel.

Fylkeskommunen og flere av kommunene jobber allerede bredt med disse tiltakene. Indirekte gjennom det daglige arbeidet og i løpende dialog med bl.a. Sametinget, videre gjennom prosjektet Kulturminner i kommunene (KiK), kommunenes kulturmiljøplaner og Riksantikvarens satsinger basert på den nasjonale fredningsstrategien. Seksjon Kulturminner synliggjør

gruppene gjennom formidlingsplattformene Historietimen og Kulturminna. Vi ser likevel behov for å systematisere dette arbeidet noe og vil følge opp innspillene i kulturmiljøarbeidet og annet tverrfaglig samarbeid i årene som kommer. Vi ser også behov for å styrke den *interne* kunnskapen om urfolk, nasjonale minoriteter og andre minoriteter, og vil starte intern opplæring i Seksjon Kulturminner fremover. Vi er kjent med at flere andre virksomheter jobber med eller skal starte opp lignende opplæring.

Revisjon av Mangfoldige Trøndelag

Mangfoldige Trøndelag er førstegenerasjons opplisting av regionalt og nasjonalt verneverdige kulturmiljø i Trøndelag, og i henhold til Regional plan skal fylkeskommunen sette i gang revisjon av listen underveis i planperioden. Revisjonen skal blant annet ta stilling til om listen er dekkende, og om noe skal inn eller noe skal ut av lista. Videre er det behov for å utarbeide objektliste med tilhørende kartlag, og spisse et representativt utvalg *prioriterte kulturmiljø av regional verdi*. Behovet for revisjon er aktualisert med funnene i rapporten til Sannhets- og forsoningskommisjonen, med tanke på synliggjøring og bevaring av materielle spor etter de nasjonale minoritetene.

Fylkeskommunen inviterer kommunene, Sametinget, nasjonale minoriteter og andre i revisjonsarbeidet.

Formidling og tilrettelegging

Fylkeskommunen jobber systematisk med formidling og tilrettelegging av kulturmiljø gjennom små og store prosjekter og i samarbeid med et bredt aktørbylde. Dette omfattes av tiltak nr. 2 i handlingsprogrammet.

KULMIN, Fylkeskommunens strategi for digital formidling av kulturminner via mobiltelefon og nettverk, er et veletablert verktøy for historiefortelling. KULMIN tar utgangspunkt i menneskenes møter med kulturminnene, dramatiserer kulturarven og gjør den levende gjennom tekst, lyd, video og bilde. Strategien består av en kombinasjon av skilting ved de fysiske kulturminnene og digital formidling gjennom videoene, og i noen tilfeller guidemanus. Fylkeskommunen lager stadig nye filmer, ofte i samarbeid med andre aktører, og legger ut filmene på www.kulmin.no og Youtube etter hvert som de er ferdige.

I tillegg driver Seksjon kulturminner formidling og historiefortelling via Historietimen på fylkeskommunens Facebookside hver søndag, og Seksjon Kulturminners egen Facebookside Kulturminna.

Tilrettelegging omfatter fysisk tilgjengeliggjøring av kulturminner i form av rydding, stibygging og lignende, men også ivaretaking og istandsetting av kulturminner, kulturmiljø og kulturlandskap. Fylkeskommunen jobber aktivt med skjøtsel, istandsetting og bevaring både gjennom den løpende virksomheten, men også gjennom samarbeidsprosjekter med eiere, grunneiere, private, kommuner, frivillige lag/organisasjoner m.m.

Gjennom dette løfter vi frem et representativt utvalg kulturminner, kulturmiljø, kulturlandskap og fartøy, i henhold til tema 1 Regionale verdier og kunnskapsformidling, men også til å svare opp formidlings- og kunnskapsbehov knyttet til de øvrige temaene og målene i Regional plan for kulturmiljø.

Samhandling og nettverksbygging

Innspillsrunden bekrefter behov og fortsatt ønske om at fylkeskommunen skaper møteplasser og bygger nettverk i fylket. Vi følger opp dette i kommende handlingsprogramperiode og etablerer og viderefører tre møteplasser:

Kommunemøter

Seksjon kulturminner etablerer regionvise kommunemøter der fylkeskommunen oppsøker kommunene, hvor vi tar opp aktuelle tema som er relevante for kommunene. Møtene kan også brukes som oppspill til tematikk og innretning av Trøndelag kulturmiljøkonferanse og revisjon av handlingsprogrammene fremover. Møtene starter opp i 2024 og gjennomføres hvert andre år. I høringsrunden kom det mange innspill til tema for kommunemøtene, blant annet kulturminneplanarbeidet, urfolk og nasjonale minoriteter og deres kulturmiljø, og Nasjonaljubileet/Jubileumsstafetten.

Trøndelag kulturmiljøkonferanse

Trøndelag kulturmiljøkonferansen er nettopp gjennomført for andre gang, med gode tilbakemeldinger. Konferansen arrangeres heretter hvert andre år, og bør optimalt sett ambuleres med Drivkraft dersom den konferansen blir videreført. Dato for ny konferanse blir offentliggjort på nyåret 2024.

Nettverkssamling/fagdag fartøyvern

Fagdag for fartøyvern er arrangert to ganger, med gode tilbakemeldinger. Fagdagen arrangeres hvert andre år. I 2024 arrangeres fagdagen om bord på MF Holger Stjern. Dato og program blir offentliggjort på nyåret 2024.

3. Tiltak for 2024-2025 og Aktivitetslisten

Handlingsprogrammet består av regionale tiltak som er i gang eller skal i gang i løpet av 2024-2025 og som bidrar til å nå målene i Regional plan for kulturmiljø i Trøndelag 2022-2030. Alle tiltak i handlingsprogrammet må oppfylle disse kriteriene:

- Bidrar til å nå målene i Regional plan for kulturmiljø 2022-2030
- Har et regionalt perspektiv

Regional plan for kulturmiljø tilhører alle som interesserer seg for, eier eller forvalter kulturmiljø i fylket. Det innebærer at handlingsprogrammet også skal synliggjøre den omfattende aktiviteten som foregår på kulturmiljøfeltet i Trøndelag. I handlingsprogram for 2021-2023 er dette synliggjort i en felles tabell. Fylkeskommunen har fått innspill om at det er behov for tydeliggjøring av ansvar, rollefordeling og finansiering av tiltakene i handlingsprogrammet, særlig med tanke på hvilke tiltak fylkeskommunen har en rolle i. Vi har derfor justert oppsettet noe, for å tydeliggjøre ansvar og økonomi.

For i større grad å synliggjøre også *lokale* tiltak og trøndernes store engasjement i kulturmiljøarbeidet har vi opprettet en *Aktivitetsliste* som ligger som vedlegg til handlingsprogrammet. Aktivitetslisten er ikke en del av selve handlingsprogrammet, men ment som en synliggjøring av den mangfoldige og store aktiviteten som foregår på kulturmiljøfeltet i Trøndelag og skal dermed ikke rapporteres på.

Nr.	Tiltak	Beskrivelse av tiltak	Ansvarlig	Samarbeidspartnere	Tidsperiode	Finansiering
Overordnede mål						
Mål: I 2030 engasjerer trønderne seg i et mangfold av godt bevarte kulturmiljø						
1	Trøndelag kulturarvnettverk	Initiativ fra Norges Kulturvernforbund om å samle frivillige kulturvernorganisasjoner i Trøndelag under paraplyen <i>Trøndelag kulturarvnettverk</i>	Norge Kulturvernforbund	Frivilligheten mfl	2024-2025	Finansiert. Tilskudd fra støtteordningen <i>Tilskudd til regionale kultur- og frivillighetsorganisasjoner</i> og Verdiskapingsmidler fra Riksantikvaren
Tema 1: Regionale verdier og kunnskapsformidling						
Mål: I 2030 har vi god oversikt over kulturmiljø, kulturlandskap og fartøy i Trøndelag med regional verneverdi						
2	Formidle og tilrettelegge et representativt utvalg av kulturmiljøene og kulturlandskapene i Mangfoldige Trøndelag	Samarbeid og spleiselag mellom to eller flere aktører for å løfte og utvikle utvalgte kulturmiljø for opplevelse, oppmerksomhet og interesse, legge til rette for økt bruk, og bidra til nærings- og lokalsamfunnsutvikling.	Det må tas stilling til hovedansvar i hvert enkelt tilfelle	Huseiere og grunneiere, alle kommunene, Sametinget, Riksantikvaren, museene, de nasjonale minoriteters interesseorganisasjoner, frivillige lag og organisasjoner m.fl.	2024-2025	Må avklares i hvert enkelt tilfelle
3	Starte opp prosess for revisjon av Mangfoldige Trøndelag	Mangfoldige Trøndelag er førstegenerasjons opplisting av regionalt og nasjonalt verneverdige kulturmiljø i Trøndelag. Revisjonen skal blant annet ta stilling til om noe skal inn eller noe skal ut av lista, utarbeide objektliste med tilhørende kartlag, samt spisse et representativt utvalg <i>prioriterte kulturmiljø av regional verdi</i> . Kommuner, Sametinget, nasjonale minoriteter og andre involveres i prosessen	Fylkeskommunen	Alle kommunene, Sametinget, Riksantikvaren, museene, de nasjonale minoriteters interesseorganisasjoner, frivillige lag og organisasjoner m.fl.	2025-2027	Eget arbeid/handlingsprogrammidler

4	Følge opp og videreutvikle verdensarv Røros Bergstad og Circumferensen etter beste praksis	<p>Gå gjennom og analysere de fremragende universelle verdiene (OUV). Vurdere det samiske perspektivet og samiske kulturmiljø inn i dette.</p> <p>Starte opp prosess for ny regionplan for Røros bergstad og Circumferensen i samarbeid med Innlandet fylkeskommune og Sametinget.</p> <p>Vurdere behov og mulighet for etablering av en Unesco Chair knyttet til verdensarv lokalisert ved NTNU i Trondheim.</p> <p>Implementere tilskuddsordningen Landbrukets verdensarvordning i verdensarv Røros bergstad og Circumferensen</p>	<p>Fylkeskommunene og verdensarvkoordinator</p> <p>TRFK og Innlandet FK, Sametinget</p> <p>Statsforvalteren Trøndelag og Innlandet</p>	<p>Kommunene i Circumferensen, Sametinget, MiST Rørosmuseet/Verdensarvsenters, NTNU, m.fl.</p> <p>Fylkeskommunene, verdensarvkoordinator, kommunene, m.fl.</p>	<p>2024-2027</p> <p>2025</p> <p>2024-2025</p>	<p>Er finansiert</p> <p>Krever tilleggsfinansiering</p> <p>Finansieres av Statsforvalteren – kobles til kunnskapsgrunnlag til ny regionplanprosessen.</p>
5	Kjent og Anerkjent	Sametingets regionale satsing på sørsamisk kulturarv.	Sametinget		2024	Finansieres av Sametinget
<p>Tema 2: By- og stedsutvikling</p> <p>Mål: I 2030 bidrar godt bevarte kulturmiljø til steder der det er godt å leve</p> <p>Mål: I 2030 bidrar samskaping til en attraktiv og bærekraftig by- og stedsutvikling basert på stedenes kvaliteter, særpreg og historie</p>						
6	Kommunenes kulturmiljøplaner (KIK)	Fylkeskommunen veileder underveis i arbeidet. Tematikken følges også opp i de jevnlig regionvise kommunemøtene ved behov.	Fylkeskommunen og alle kommunene	Riksantikvaren	2024-2025	Egen drift og tilskuddsmidler fra Riksantikvaren

7	Kulturarv og Kulturmiljø som ressurs for attraktiv og bærekraftig utvikling	Øke kunnskapen om hvordan opplevelsesverdien av kulturmiljø kan bidra til økt verdiskaping, næringsutvikling, gode lokalsamfunn og et styrket regionalt samarbeid. Omfatter forskning på hvordan metodisk samarbeid, samhandling og samskaping mellom offentlige og private interessenter og innbyggerne, med by- og bygdelaboratorium som arena, kan tilrettelegge for regional destinasjonsutvikling basert på kulturmiljøer. Kan også sees i sammenheng med tema 5 – Opplevelsnæringer.	Innherred regionråd og byantikvar Levanger	Kommunene i Innherred Regionråd med flere	Hele perioden	Er finansiert med tilskudd fra bl.a Statsforvalteren og Riksantikvaren.
Tema 3: Håndverk og materialproduksjon						
Mål: I 2030 har vi etablert små og store bygningsvernssentre i alle regionene i Trøndelag						
Mål: I 2030 har vi god rekruttering av håndverkere til båt-, fartøy- og bygningsvern						
8	Arbeide videre med kompetansemiljø og bygningsvernssentre i Trøndelag	Arbeide videre med anbefalingene fra forprosjektet for hvordan vi kan opprette kompetansesentre for kulturmiljø og bygningsverntjenester i Trøndelag. I et slikt arbeid kan man se på muligheten for å arbeide med to parallelle løp. Et videre løp kan være arbeid med etablering av strukturer som rådgivningstjenester til private, kommuner mv. Et separat og parallelt løp kan være arbeid med rekruttering, kurs og utdanning.	Fylkeskommunen	Kommuner, museer mfl.	2024-2025	Tilleggsfinansiering nødvendig
9	Regionvise kursrekker for rekruttering av håndverkere til bygningsvern	Kursrekke i bygningsvern rettet mot utøvende håndverkere som ønsker faglig påbygg, som ledd i rekruttering av bygningsvernhandverkere. Kjøres hvert andre år, i samarbeid med de konsoliderte museene Museet Midt, Museene i Sør-Trøndelag og Museene Arven. Oppstart Museet Midt avd. Norsk Sagbruksmuseum (Spillum) i 2024.	Fylkeskommunen og de konsoliderte museene			Handlingsprogrammidler
10	Bygging av sørsamisk båt	Båtbyggeriet Kystens Arv bygger kopi av tradisjonell sørsamisk båt ved å kopiere en av de få gjenværende eksemplarene. Bidrar til kompetanseheving på tradisjonell båtbygging knyttet til sørsamisk båtbyggertradisjon, samt	MiST Museet Kystens Arv	Forbundet Kysten, Museet Kystens Arv, Saemien Sijte og den samiske skolen på Snåsa	2024-2025	Finansiert med midler fra Forbundet Kysten

		den nordiske klinkbåttradisjonen som i 2021 ble skrevet inn på UNESCOs liste over verdens immaterielle kulturarv				
Tema 4: Klima						
Mål: I 2030 har vi forebygd og redusert risikoen for at klimaendringer kan skade utsatte kulturmiljø						
Mål: I 2030 foretrekker trønderne å gjenbruke bygninger fremfor å rive å bygge nytt						
11	Klimagevinst ved gjenbruk av bygninger	Følgeforskning knyttet til flyttestruktur på Ørlandet. Utarbeide klimaregnskap ved flytting og gjenbruk versus riving og nybygg.	Fylkeskommunen	Ørland kommune, Forsvarsbygg mfl.		Finansiert med kr.450.000,- fra Klimaomstillingstrategien
12	Forebygge og utvikle beredskap for fredete kulturmiljø	På bakgrunn av eksisterende kartgrunnlag for klimatrussler styrke beredskap og forebyggende arbeid, særlig sett opp mot brann, ras og erosjon. Samarbeide med andre aktører om metoder for forebygging av klimarelaterte skader på regionalt viktige kulturmiljø	Fylkeskommunen	Mulig samarbeid med ulike klimanettverk, NIKU, NTNU, NGU, Riksantikvaren m.fl.	Hele planperioden	Egen drift/gjennom etablerte nettverk/prosjekt
Tema 5: Opplevelsesnæringer						
Mål: I 2030 er et mangfold av kulturmiljø attraktive besøksmål i Trøndelag						
Mål: I 2030 er kulturmiljø og historier grunnlag for næringsutvikling og nyskapende produkter						
13	Bergkunstreisen	Tilrettelegge bergkunstlokalteter for å utvikle opplevelser og kunnskap. Bøla i Steinkjer er pilotlokaltet – arbeidet fortsetter i perioden.	Fylkeskommunen	Kommuner med lokaliteter, museer m.fl:	Hele planperioden	Fullfinansiert/Eget arbeid

14	Fotefar mot nord, hovedprosjekt	Vedlikeholde og revitalisere Fotefarprosjektet i samarbeid med lokale aktører, Namdalskommunene, kommuner og fylker i Nord-Norge.	Nordland fylkeskommune/TRFK	Nordland FK, Troms FK, Finnmark FK, Sametinget	2024-2027	Forutsetter finansiering gjennom regionale utviklingsmidler
15	Den Trondhjemske Postvei, hovedprosjekt	Tilrettelegge og bruke postveien mellom Bergen og Trondheim som historisk vandringsvei og legge til rette for vandringsturisme, kulturarv, folkehelse, friluftsliv og steds- og næringsutvikling på og langs veien.	Fylkeskommunen	Vestland FK, Møre og Romsdal FK, Statens Vegvesen	2023-2026	Forutsetter finansiering gjennom regionale utviklingsmidler
16	Historienes Trøndelag	Samarbeidsprosjekt mellom Museene i Sør-Trøndelag, Museene Arven, Museet Midt, NTNU Vitenskapsmuseet, Saemien Sijte og Trøndelag Reiseliv. Skal løfte Trøndelag som kulturhistorisk opplevelseregion i årene frem mot Nasjonaljubileet 2030. I prosjektets første fase er det prioritert å få løftet formidlingen av sørsamisk kultur og historie på alle regionens museum (20) og prosjektleder har derfor kontor plass ved Saemien Sijte. Svarer også opp tema 6.	Saemien Sijte	Museene i Sør-Trøndelag, Museene Arven, Museet Midt, NTNU Vitenskapsmuseet, Saemien Sijte, Trøndelag Reiseliv og Trøndelag fylkeskommune.	2023-2030	Finansiert med Regionale utviklingsmidler m.m.
17	Mobil og desentralisert formidling av arkeologiske funn og fenomener	NTNU Vitenskapsmuseet vil fra 2024 etablere en ny regional museal formidling i form av desentraliserte småutstillinger i en mobil formidlingsenhet, der funn eller fenomener fra den aktuelle regionen eller lokalmiljøet formidles	NTNU Vitenskapsmuseet	Visningsstedene, for eksempel kultur- eller kommunehus, biblioteker og regionale museer.	2024-	Finansiert av interne midler ved NTNU VM

Tema 6: Kulturmiljø, fellesskap og demokrati

Mål: I 2030 kjenner trønderne til kulturmiljøer som bærer historier om demokrati og selvstyre, undertrykkelse og forsoning

18	Styrke den generelle kunnskapen om urfolk, nasjonale minoriteter og andre minoriteter, herunder forsoningsprosessen	Fylkeskommunen ser sammen med Sametinget, representanter for de nasjonale minoritetene, kommunene, museene, Riksantikvaren m.fl på hvordan kunnskapen kan gjøres mer kjent. Dette gjøres blant annet gjennom kommunemøtene annet hvert år, og kan gjøres gjennom andre arrangement slik som Trøndelag kulturmiljøkonferanse, Vrimmel, Drivkraft.	Må avklares i hvert enkelt tilfelle	Må avklares i hvert enkelt tilfelle	2024-2025	Må avklares i hvert enkelt tilfelle
----	---	--	-------------------------------------	-------------------------------------	-----------	-------------------------------------

19	Nidaros bispedømme og Nasjonaljubileet 2030	<p>Nidaros bispedømme har opprettet jubileumskomiteé for regionale og lokale aktiviteter og markeringer i bispedømmet knyttet til temaene i Jubileumsstafetten og Nasjonaljubileet 2030.</p> <p>To hovedtema for satsingen: Sang i 1000 år og Vandring i 1000 år. Kjente tiltak pt:</p> <p>2024:Vandresamtale <i>Verdier i lovverket 2024</i> og foredrag 3-4 steder i bispedømmet under årets tema i Jubileumsstafetten.</p> <p>2025: under planlegging</p>	Nidaros Bispedømme	Per september 2023: Olavsfest, Justismuseet, Museene Arven, Frosta kommune, Mosterjubileet, Gulatingsjubileet. Flere vil komme til i årene som kommer	Hele perioden	Er finansiert
20	Kulturmiljø og Nasjonaljubileet 2030	<p>Fylkeskommunen er i gang med å definere sin regionale rolle i å koordinere og stimulere til den regionale aktiviteten knyttet til Nasjonaljubileet 2030.</p> <p>Med utgangspunkt i dette legges til rette for at regionalt viktige kulturmiljø bidrar til innhold og aktivitet i Nasjonaljubileet 2030 og den nasjonale Jubileumsstafetten.</p>	Avklares i prosessen	Avklares i prosessen	Hele perioden	Må avklares i prosessen